

EXAMENSARBETE

Hösten 2006

Lärarytildningen

Förskolebarns spontana musicerande under fri lek

Författare

Martina Andersson

Malin Nilsson

Handledare

Bo Nilsson

www.hkr.se

Förskolebarns spontana musicerande under fri lek

Författare:

Martina Andersson

Malin Nilsson

Abstract

Uppsatsen handlar om hur förskolebarn använder sig av spontansången i den fria leken. Undersökningen grundar sig på observationer av en barngrupps fria lek som genomförts under en vecka. Syftet var att få en inblick i förskolebarns spontansång för att bättre kunna ta tillvara på deras intresse i den planerade verksamheten. För att få reda på om det finns något samband mellan pedagogers planerade musikaktiviteter och barns spontansång har det observerats en planerad sångsamling, samt genomförts en intervju med pedagogen som höll i aktivitet. Resultaten visar att förskolebarn använder sig av spontansången på flera olika sätt, de sjunger både kända sånger och hittar även på egna sånger av olika slag. Denna sången visar sig i olika lekformer både inomhus och utomhus, bland annat i regellekar, rollekar och fordonslekar. Undersökningen visar att vissa barn använder spontansången mer aktivt än andra.

Ämnesord: Spontansång, musik, fri lek, förskolebarn, sångsamling, musicerande, kända sånger, potpurrisånger, lallsånger, improvisationssånger, ramsor

INNEHÅLL

1. INLEDNING.....	5
1.1 Bakgrund.....	5
1.2 Syfte.....	6
2. LITTERATURGENOMGÅNG.....	7
2.1 Lek.....	7
2.2 Barns spontansång.....	8
2.3 Flow.....	11
2.4 Språk och kommunikation.....	12
2.5 Läroplan för förskolan Lpfö 98.....	13
2.5.1 Mål att sträva mot.....	13
2.6 Pedagogrollen.....	13
2.7 FORSKNINGSPRÅG.....	15
3. METOD.....	16
3.1 Forskningsetik.....	16
3.2 Metod.....	16
3.2.1 Observationer.....	16
3.2.2 Intervju.....	17
3.3 Genomförande.....	17
3.4 Analys av data.....	18
4. RESULTAT.....	19
4.1 Sångsamlingen.....	19
4.2 Förskollärarens berättelse.....	19
4.3 Barns spontana musicerande under fri lek.....	20
4.3.1 Kända sånger.....	20
4.3.2 Potpurrisånger.....	21
4.3.3 Lallsånger.....	21
4.3.4 Improvisationssånger.....	22
4.3.5 Ramsor.....	22
5. DISKUSSION.....	23
5.1 Lek och musik.....	23
5.2 Olika former av spontansång.....	23
5.3 Genusperspektiv.....	24
5.4 Musikens olika uttrycksmedel.....	24
5.5 Den potentiella utvecklingszonen.....	25

5.6 Pedagogens medvetenhet om barns spontansång.....	25
5.7 Avslutande kommentarer	27
SAMMANFATTNING	28
KÄLLFÖRTECKNING	29
Bilaga 1	
Bilaga 2	

1.INLEDNING

Musik är en viktig del i barnets utveckling. För barnet på förskolan ska det finnas möjlighet att både utöva pedagogernas planerade musikaktiviteter samt att använda musiken spontant i den fria leken. I förskoleverksamheten finns den fria leken inplanerad under dagens schema. Barnen får då själv välja vad de vill göra, men det är alltså pedagogerna som bestämmer när den fria leken ska äga rum. Vi tror att musiken påverkar barnets utveckling positivt och som blivande pedagoger är vår ambition att ge stor plats åt musiken i förskoleverksamheten. ”Barnet kan i den skapande och gestaltande leken få möjligheter att uttrycka och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter” (Skolverket, 2005, s. 6).

I vår undersökning kommer vi att genomföra observationer i en förskolegrupp för att se i vilken utsträckning barnen använder sång och musik spontant under sin fria lek. Sundin (1995) menar att barn i förskoleåldern använder sången i verksamhetens olika aktiviteter. Sången används både som upplevelsesång och arbetssång. I samband med observationerna kommer vi att intervjua den pedagog som har ansvar för den planerade musiken på förskolan. Utifrån intervjun med pedagogen samt observation av dennes musikaktivitet vill vi undersöka om det finns något samband mellan barns spontana musikutövande och pedagogens planerade musikaktiviteter, samt om dessa påverkar varandra. Vi hoppas att undersökningen ska hjälpa oss och andra förskollärare att få en inblick i barns spontana musikutövande, samt att vi ska bli mer medvetna om barns användande av musik och hur de vill utöva ämnet.

1.1 Bakgrund

Bertil Sundin beskriver sin forskning (1995, 1998) om yngre barns musikskapande och skriver om hur barn upplever och skapar musik. Jon-Roar Bjørkvold (2005) skriver om barns spontansång och betonar lekens betydelse i barnets utveckling. I vårt arbete tar vi del av Sundins och Bjørkvolds tankar för att kunna genomföra vår egen undersökning. Intresset för att skriva om den spontana musiken i förskolan väcktes under en specialiseringskurs i musik. I kursen fick vi lära oss hur man kan arbeta med musik i olika former och gå ut på förskolor och genomföra planerade musikaktiviteter. Genom de teoretiska och praktiska upplevelserna blev vi nyfikna och ville sätta oss mer in i hur musiken förekommer på förskolan. Vi har fått goda erfarenheter av planerade musikaktiviteter på förskolan och vill nu rikta vårt intresse åt hur den spontana musiken uppträder bland förskolebarn. Sundin (1988) menar att mycket av

barnets estetiska aktiviteter sker utanför det officiella pedagogiska systemet. Skapandet sker utom räckhåll för pedagogerna, till exempel under barnens fria lek.

1.2 Syfte

Undersökningen syftar till att öka kunskapen om barns spontana musicerande under fri lek så att förskollärare bättre ska kunna ta vara på barnens intresse och planera undervisningen så att den blir meningsfull och rolig för dem. Vi menar att man som pedagog måste öppna ögonen och ta tillvara på barnens intresse för att skapa en god pedagogisk verksamhet som motiverar barnen till musicerande.

2. LITTERATURGENOMGÅNG

Litteraturgenomgången behandlar olika synsätt och begrepp inom musiken. I avsnittet redovisas kapitel som innehåller lek, barns spontansång, *flow*, språk och kommunikation, läroplan för förskolan (Lpfö 98), pedagogrollen samt undersökningens forskningsfråga.

2.1 Lek

Bjørkvold (2005) skriver att i flera språk så har begreppet lek en musisk kärna. Lek kan betyda både rytm och dans. För barnet innehåller leken både ljud och rörelse. Det är i leken som barnet använder och vidareutvecklar sina sinnen och förskolans skapande kultur bidrar till denna utveckling. Vygotskij (1995) menar att det är fantasin som i själva verket är grunden för varje kreativ aktivitet inom alla kulturens områden och möjliggör det vetenskapliga, konstnärliga och tekniska skapandet. Bjørkvold (2005) menar vidare att möjligheten att leka och lekens kreativitet måste värnas och stärkas. Sången och leken är viktiga i mötet mellan människans inre och yttre värld. Leken är otänkbar utan spontansång. Vare sig den spelar en större eller mindre del i leken så påverkar den formen, dynamiken och känslan i leken och härigenom ger sången leken en strukturerande funktion. Nilsson (2002) menar att individens skapande och lärande uppkommer med hjälp av olika typer av psykologiska verktyg och fysiska redskap. Detta bidrar till att individens lärande och skapande bildar en helhet med omgivningen, både i förfluten, närvarande och kommande tid. Nilsson säger även att musikaliskt lärande kan kopplas samman med skapande, perception, tillfälligheter och möjligheter där musik, spontanitet, improvisation, kreativitet och skapande är förbundna med varandra.

Bjørkvold (2005) anser att lekprocessen är livsviktig för barnet därför att i denna process är inlärningsförmågan och lusten att lära på topp. Förskolebarns lek är gränslös. Den fria leken är ett naturligt inslag i barnets vardag. Det är viktigt att komma ihåg att även om reglerna i den fria leken kan ändras så har dock denna sina egna regler och normer som bestäms av barnen. I de fria improvisationerna spelar barnet ut sin naturliga lekfullhet, skapande och utforskande. De här olika lekformerna bidrar till att barnet växer i vardagen och finner struktur och sammanhang. Även Nilsson (2002) menar att genom struktur och sammanhang i leken utvecklar barnet ett särskilt kulturmönster. Vidare menar författaren att leken kan beskrivas som ett av människans viktiga kulturella uttryck.

I treårsåldern börjar barnet på allvar leka i grupp och förståelsen för gemensamma regler ökar. Barnet växlar snabbt mellan ensamlek och grupplek och tolkar intresserat och vaksamt de äldre barnens koder. I fem, sexårsåldern är barnet medvetet om vilka regler och koder som krävs för att vara med i leken. Oavsett med vem, var, hur, varför eller vad barnet leker så styrs leken av barnkulturens oskrivna lagar (Bjørkvold 2005).

2.2 Barns spontansång

Spontansången är viktig i barns aktiviteter, den ger leken puls, formar kroppsrörelserna och ger rösten känsla. För barnet är det viktigt att behärska sången som är en del av deras kodsysteem. Precis som leken lyder sången under barnkulturens normer och regler, barnet vet hur dessa skall användas och sjunger spontant utan vuxnas uppmaningar (Bjørkvold 2005).

I sin spontana användning av musik visar barnet vilka musikaliska verktygsmedel de har tillägnat sig och att den spontana musikaliska yttringen är en obetingad avspeglning av den musik som barnet hört (Hammershøj, 1995,). Spontansången får barnet att känna tillhörighet och kontakt med sin omgivning menar Bjørkvold (2005), som också säger att eftersom sången också har en musikalisk och social prägel så bidrar den även till att bygga upp en känsla av kulturell tillhörighet. Whiteman (2001) behandlar även detta när han skriver att små barn besitter en färdighet för att utveckla meningsfulla sånger som för dem får en viktig social funktion.

Sundin (1995) skriver om små barns olika sångsätt, lallmonologer, lallsånger och medsjungning. Lallmonologer är barnets anknytning till språket, här använder sig barnet av olika språkljud. Lallsångerna som börjar uppträda vid halvårsåldern innebär att barnet leker med sin egen röst och sjunger ofta en enda vokal med varierande tonhöjd. Mot slutet av första året börjar barnet använda sig av medsjungning, men man kan vanligen inte höra någon likhet med den förspelade melodin. Detta kommer däremot under andra levnadsåret. Hargreaves (1986) menar att vid två års ålder består barnets spontansång av korta fraser som repeteras om och om igen. Sångernas melodi och rytm förblir mer eller mindre oförändrade. Mot slutet av det andra året börjar barnet väva in regelbundna mönster i sina spontana sånger. Sundin (1995) skriver att under barnets tredje år uppstår potpurrisånger, detta är en blandning av spontan och reproducerad sång. Barnet tar här med kända sånger i sina improvisationer. Även Hargreaves (1986) talar om potpurrisånger, han förklarar att detta är nya sånger som barnen hittar på med hjälp av lånade melodier och rytmer som redan finns i barnets repertoar.

Författaren skriver vidare att vid fyra årsålder är den rytmiska organisationen komplett, barnet sjunger nu orden i rätt rytm. Whiteman (2001) har i sin undersökning delat in i barnets spontansång i tre kategorier. Den första kallas standardsånger, detta är kända sånger. Den andra kallas standardvariation, här börjar sången som standard men utvecklas till något helt annat under aktivitetens gång. Den tredje kategorin kallar Whiteman improvisationssånger, dessa kan oftast inte kopplas till någon känd sång. Författaren skriver vidare att i hans undersökning använde sig alla barn av spontansången på ett meningsfullt sätt. Whiteman menar att barnet vanligtvis använder spontansången som någon form av kommunikation eller ackompanjerande medel.

Bjørkvold (2005) beskriver på tre olika sätt hur barnet använder sången i sin vardag. Det första sättet som författaren kallar den konkreta ljudleken, innebär att barnet använder flera sinnen som leder till en totalupplevelse. Barnet sjunger inte om aktiviteten, barnet sjunger aktiviteten. Bjørkvold beskriver ett exempel på detta när en flicka sitter och ritar och upprepar "rita, rita, rita..." medan hon ritar med stora rörelser. Det råder ett sammanhang mellan sång, lek och tankar, sången integreras i sinnesstämningen. Barnet erövrar ny kunskap och ökar sin självkänedom genom denna totala upplevelse. Det andra sättet Bjørkvold beskriver flyttar sången från objektnivå till symbolnivå, detta förklarar han som sångord som symboliska representationer för att bland annat retas, fråga, svara och berätta. Denna sångkommunikation förstår och tolkar alla barn på samma sätt. Till sist beskriver författaren sången som en inramning av leken, detta kallar han ackompanjemang. Här är det leken som står i centrum, men sången spelar ändå en viktig roll som en emotionell energikälla som ger utlopp för spontanitet. Barnet föredrar en sångform framför en annan, det är ögonblickets behov som bestämmer vilket det väljer. Spontansångens användning och barnets sångformler kompletterar varandra, det är barngruppens sociala utvecklingsnivå som avgör hur sångformlerna skall användas.

Bjørkvold (2005) menar att spontansången är mer besläktad med lek än med den traditionella definitionen av musik. Det är inte lätt för vuxna att upptäcka spontansången därför att den inte passar in i vuxnas syn på musik. Sundin (1998) skriver också om detta och menar att barns spontansånger kommer och går, de varar endast korta stunder och sjungs ofta inte för vuxna. Barnets spontansång faller inte inom ramen för det som vuxna ser som musik och därför menar Sundin liksom Bjørkvold att de vuxna inte tillåter sig att förstå barnets sånger. Även Hammershøj (1995) menar att det är svårt för vuxna att upptäcka små barn kreativa uttryck då

barnet inte sjunger för att uppträda för de vuxna, utan sitter hellre för sig själv och sjunger. Barns sång är ofta kopplad till den aktivitet som de håller på med och är oftast tillägnad till sig själva. Barnet sjunger sina egna sånger där det sätter ihop text med musikstycken det hört på sitt eget vis. Under denna fas använder barnet musiken till att bearbeta och göra om intryck till uttryck. Många av de musiska uttrycken handlar om barnets känslor. Musik och känslor hör ihop, vi kan inte uttrycka oss genom musik utan att samtidigt uttrycka känslor. Vygotskij (1995) framhåller att det finns ett starkt samband mellan fantasins aktivitet och emotioner. Musiken kan bidra till att hjälpa barnet att visa och kommunicera starka känslor som ett viktigt komplement till kroppsliga och verbala uttryck.

Barrett (1998) anser att barnet i sina aktiviteter använder sig av det som hon kallar estetiskt beslutsfattande. Hon menar att den informella musiken byggs upp med hjälp av form och struktur. Det är kognitivt tänkande och beslutsfattande som rör just form och struktur i någon form av konstnärligt arbete eller upplevelse, som skapar detta estetiska beslutsfattande hos barnet.

Sundin (1998) kom i sin undersökning på 1960-talet fram till att barn generellt tyckte om att sjunga individuellt. Trots att flickorna sjöng bättre när de skulle sjunga kända sånger och var mer intresserade av musikaktiviteterna än pojkarna, så visar hans undersökning att det inte fanns någon skillnad mellan pojkar och flickor när det gällde deras spontana musikaktiviteter i den fria leken.

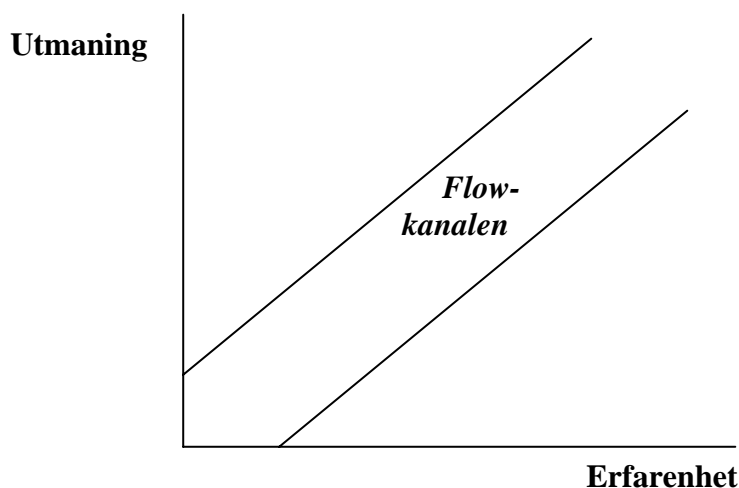
Hammershøj (1995) jämför barns spontana sång med en teckning och menar att sången är ett lika personligt dokument som en teckning. Författaren påpekar dock att sången är svårare att fånga eftersom den endast existerar här och nu, medan en teckning kan förvaras livet ut.

Författarna som nämns ovan talar om samma eller liknande begrepp, exempel på detta är att Sundin (1995) och Hargreaves (1986) båda beskriver barns potpurrisånger. Flera författare delar in barns spontansång i olika kategorier, men benämner dem olika. Både Sundin (1998), Hammershøj (1995) och Bjørkvold (2005) förklarar att barns spontansång är barnens egna och finns inte till för de vuxna. De varar oftast korta stunder och är svåra för vuxna att upptäcka.

2.3 Flow

Csikszentmihalyi (1990) talar om begreppet *flow*, som han menar är ett tillstånd där människan är så involverad i en aktivitet att allt annat glöms. Upplevelsen är så omtyckt att man genomför denna trots att den kan ha konsekvenser. Exempel på när *flow* kan uppstå kan vara när människor utövar någon form av sport, estetisk verksamhet eller hobby. När det gäller musik och *flow* så förklarar han att detta kan uppnås både genom musiklyssnande och genom att själv utöva någon form av musik.

Csikszentmihalyi (1990) menar att *flow* ofta uppstår från en strukturerad aktivitet eller från individens förmåga att frambringa *flow*. I sin undersökning har Csikszentmihalyi kommit fram till att *flow* förutsätter en känsla av upptäckande och kreativitet som transporterar människan in i en ny verklighet. Detta leder i sin tur till balans och högre prestation.

Flowkanalen

Csikszentmihalyi (1990, s. 74)

Csikszentmihalyi (1990) har i sin studie kommit fram till att varje aktivitet som frambringar *flow*, vare sig det rör sig om tävling eller annan upplevelse, ger individen en känsla av upptäckande. Csikszentmihalyi talar om en *flowkanal* (se figur 1) där graden av utmaning och erfarenhet avgör hur högt upp i kanalen individen befinner sig. Om utmaningen inte är tillräcklig eller om erfarenhet fattas stannar man på samma ställe, med om dessa anpassas efter individens förmåga och om utmaningen höjs i samband med att erfarenheten ökar, utvecklas individen och når längre upp i *flowkanalen*. Csikszentmihalyi menar att en individ kan finna sig i kanalen även i en aktivitet som för andra kan verka vardaglig, på grund av

att man själv kan skapa utmaningen som krävs. I leken är det barnet själv som bestämmer och barnet har därför möjlighet att med hjälp av sin erfarenhet skapa den utmaning som krävs för att finnas i *flowkanalen*.

2.4 Språk och kommunikation

Kommunikation och språk är centralt för mänskligt lärande. Det är genom språket som vi formulerar och utvecklar insikter och kunskaper, och det är främst genom språket vi kommunicerar våra egna iakttagelser och erfarenheter till andra. Språket är ett redskap där människor kan utbyta insikter, kunskaper och färdigheter med varandra (Säljö, 2005).

Ett av människans grundläggande behov är att lära sig. Sträng och Dimenäs (2000) menar att kommunikation på en mängd olika sätt med omgivningen är nödvändig för att förstå och kunna vara delaktig i samhället. Författarna säger att det är populärt att kalla det för det livslånga lärandet. Med detta menar de att barnet med hjälp av kommunikation såsom språk och musik, med familj, kamrater och andra människor i barnets omgivning bli ett med samhället. Vidare menar författarna (2000) att i ett sociokulturellt perspektiv kan barnet inte undvika att lära sig, utan frågan är vad barnet lär sig i olika situationer. Sträng och Dimenäs påstår att det är självklart att mycket av barnets lärande sker utanför den organiserade undervisningen. Varje specifikt möte varhelst det sker utgör grunden till det individuella livslånga lärandet.

Barnet har ett ständigt behov att uttrycka sig. Bjørkvold (2005, s. 45) skriver att ”om barnen ska lyckas måste de ha tillgång till alla sina uttrycksmedel. Kroppsmognad, språk, och sång medverkar till att sätta ord på saker och ting”. Vidare menar författaren att spontansången även kan få en terapeutisk funktion, då den kan underlätta kommunikationen både för barn med ett normalutvecklat språk och för de som är något eller mycket sena i sin språkutveckling.

Hammershøj (1995) menar att det är vanligt att barnet sjunger innan det talar. Språket är i början klang och rytm för det lilla barnet, det vill säga ett musikaliskt fenomen. Senare får barnets ord semantiskt innehåll och får ett självständigt meddelande- och kommunikationsmedel. Hammershøj (1995) påstår även att barnet genom musikleken stimulerar andning, stämband, förmåga att höra och återge bestämda ljud och toner, rytm, motorik, fantasi och språk. Sundin (1998) berör även detta när han skriver att rytmen i barnets

spontansång ofta bestäms av barnets andningsrytm. Vidare skriver Hammershøj (1995) att i tvåårsåldern sjunger barnet enstaka stavelser och nynnar spontant. Barnet kan inte återge något ljud korrekt ännu, därför låter det som något oförståeligt för det vuxna, men i den oförstådda sången sjunger barnet om sina upplevelser ur dess korta liv.

Sundin (1995) skriver att det är viktigt att inte glömma vilket fint kommunikationsmedel musiken är. Genom musiken kan pedagogen nå alla barn samtidigt.

2.5 Läroplan för förskolan Lpfö 98

Lpfö 98 ska ligga till grund för allt arbete med barnen i förskoleverksamheten. I denna finns de mål och riktlinjer som alla pedagoger ska sträva mot att uppnå. Här kan vi läsa om lekens och musikens betydelse för barns utveckling, samt vikten av en god språkutveckling.

2.5.1 Mål att sträva mot

Förskolan skall sträva efter att varje barn

- utvecklar sin identitet och känner trygghet i den,
- utvecklar sin nyfikenhet och sin lust samt förmåga att leka och lära,
- utveckla ett rikt och nyanserat talspråk och sin förmåga att kommunicera med andra och att uttrycka tankar,
- utveckla sitt ord- och begreppsförråd och sin förmåga att leka med ord, sitt intresse för skriftspråk och för förståelsen av symboler samt deras kommunikativa funktioner,
- utvecklar sin skapande förmåga och sin förmåga att förmedla upplevelser, tankar och erfarenheter i många uttrycksformer som lek, bild, rörelser, sång och musik, dans och drama (Skolverket, 2005, s. 9).

2.6 Pedagogrollen

Sundin (1995) hävdar att den förskolepedagog som är intresserad av musik har stora möjligheter att förverkliga detta intresse i det praktiska arbetet på förskolan. En viktig förutsättning är att förskolepedagogen är öppen i sina egna känslor för musiken och att pedagogen tar tillvara på den nyfikenhet för ljud och rörelse som barnet utstrålar. Pedagogen har alltså möjlighet att bidra till en meningsfull musikalisk utveckling hos barnet. Vygotskij

talar om den potentiella utvecklingszonen det vill säga det barnet kan klara av tillsammans med en vuxen idag kan det klara av själv imorgon. Då barnen blir mer delaktiga i sitt eget lärande blir pedagogens uppgift att lägga upp arbetet så att barnen får använda de kunskaper de redan har, ta hjälp av varandras och utmanas att ta nya steg för att utveckla nya kunskaper och erfarenheter, det vill säga nå den närliggande utvecklingszonen (Molloy, 1996). Vygotskij menar att människor ständigt befinner sig under utveckling och förändring. I olika situationer tillsammans med andra människor ges det möjlighet att ta till sig kunskap från våra medmänniskor i samspelssituationer. Vidare menar Vygotskij att vi kan få insikter genom att se nya mönster och möjligheter i de intellektuella och praktiska redskap som vi behärskar. Vi ser inte människor som bärare av ett förråd av kunskaper eller som utrustade med kognitiva strukturer. Snarare ser vi människan som ständigt på väg mot nya former av redskap med stöd av det de tidigare vet och kan. Människan blir på så sätt bekant med nya sociala praktiker och lär sig inse hur de är uppbyggda och använder sina erfarenheter och kunskaper som resurser för att agera och utvecklas (Säljö, 2000).

Om pedagogen inte vill att barnet ska prestera någonting bestämt utan låter situationer utveckla sig, med eller utan styrning så kan varje liten musikstund blir en väldigt intressant situation. Pedagogen vet mycket om hur de vanliga utvecklingssekvenserna ser ut och därför menar Sundin (1995) att pedagogen har ett fint tillfälle att observera barnen när de gäller musik och rörelse genom att skapa en musikaccepterande miljö.

Genom att improvisera får barnet möjlighet att uttrycka sin personlighet. Hammershøj (1995) menar att det därför är viktigt att som lärare arbeta med improvisation. I förskoleåldern har spontansångerna sin storhetstid, dessa är logiska för barnet och lättare att komma ihåg än de reproducerade sångerna för små barn. Genom att arbeta med improvisation i förskolan stärks barnets självförtroende genom att det får stå i centrum och får stå för underhållningen. Improvisation ger barnet möjlighet att leka med och utveckla det musikaliska material barnet äger (Hammershøj 1995). Vygotskij (1995) betonar att fantasin har en mycket viktig funktion i barnets utveckling och beteende. Genom att låta barnet använda sin fantasi blir detta ett medel för att vidga barnets erfarenheter. Det råder ett ömsesidigt beroende mellan fantasi och erfarenhet. Erfarenheter stödjer sig på fantasin, samtidigt som barnets fantasi grundar sig på barnets erfarenheter.

Whiteman (2001) skriver om hur viktigt det är att pedagogen erbjuder barnet en lärmiljö där det kan utveckla sina musikaliska kunskaper och erfarenheter. Detta uppnår inte pedagogen om hon/han ser på förskoletiden som ”barnpassning” och överlåter resten till skolåren. I arbetet med musiken på förskolan råder dock en konflikt mellan barnets spontanitet och pedagogernas nödvändighet att reglera det spontana menar Sundin (1988). Konflikten består i personalens önskan att barnet ska få göra det som det har lust till samtidigt som personalen ska förmedla de sociala förhållningssätt som krävs i kommunikationen mellan barn och vuxna. Detta dilemma visar sig när förskolläraren som har ansvar för de estetiska aktiviteterna ska förverkliga sina intentioner. Här träder förskollärarens dubbla roller in, förskolan ska vara både socialpolitiskt instrument och pedagogisk verksamhet.

Sundin (1995) anser att musiken kan ha en självklar funktion på förskolan. Förskolemiljön kan ge barnet och förskolepedagogen en annars ovanlig möjlighet att lära och utvecklas tillsammans.

2.7 FORSKNINGSPRÅGA

Utifrån vår nyfikenhet och den bearbetade litteraturen har vi kommit fram till följande forskningsfråga:

Hur använder förskolebarn sig spontant av sång och musik i sin fria lek?

- Vilka olika former av spontansång förekommer?
- I vilka lekar använder sig barnen av spontansång?

3. METOD

3.1 *Forskningsetik*

Patel och Davidsson (2003) menar att det är viktigt att klargöra syftet med intervjun innan den sätter igång. Intervjuarna måste motivera intervjupersonen, samtidigt är det viktigt att klargöra för den som intervjuats på vilket sätt svaren kommer att användas. Det är även viktigt att vara väl förberedd inför undersökningen. Kvale (1997) skriver om hur viktigt det är att de som medverkar i undersökningen är välinformerade och ger sitt samtycke till undersökningen. Kvale menar också att forskaren har ett vetenskapligt ansvar att frambringa kunskap som är värd att veta.

När vi via mail sökte förskolor till vår undersökning beskrev vi undersökningens syfte och när denna skulle äga rum. Innan intervjun berättade vi för intervjupersonen vad vårt syfte med intervjun var samt hur vi sedan skulle bearbeta resultatet. Intervjufrågorna har diskuterats fram för att få fram resultat som är relevant för ämnet.

3.2 *Metod*

Tyngden i undersökningen ligger på observationer av förskolebarnens spontansång under fri lek. Eftersom det är pedagogerna som bestämmer när fri lek ska infalla i förskoleverksamheten och hur länge denna varar, kunde vi inte säkert veta hur lång tid vi skulle få möjlighet att observera. Därför informerades pedagogerna om att vi hade avsatt en vecka för att kunna anpassa observationerna till deras vardagliga schema. Vi har även observerat en planerad musikaktivitet, samt intervjuat pedagogen som håller i denna. Den pedagog som intervjuades är utbildad förskollärare och har arbetat på förskolan i snart 20 år. Intervjupersonen (som i fortsättningen kommer kallas Ingrid) kände obehag inför att bli inspelad under intervjun, det respekterades och vi använde inte bandspelare. För att få ut en bra och strukturerad intervju, samt för att inte missa något svar valde vi att en av oss agera frågeställare och en antecknare.

3.2.1 *Observationer*

För att studera spontan musikalisk aktivitet i samband med lek bör man lämpligen observera barnen i en för dem naturlig miljö (Sundin, 1995). Även Barrett (1998) framhäver vikten av att observera barnets estetiska aktiviteter, detta menar hon är enda sättet för vuxna att få en

inblick i och förståelse för hur barnet använder dessa aktiviteter. För att dokumentera observationerna har vi använt ett observationsprotokoll (se bilaga 2), som vi gjort för att underlätta observationerna och haft som mall för att få med allt som behövs. Vi har även använt observationsprotokollen för att jämföra varandras resultat.

3.2.2 Intervju

För att få en inblick i de planerade musikaktiviteterna på förskolan har vi valt att göra en kvalitativ intervju med den pedagog som håller i musikaktiviteten som observerats. Patel och Davidsson (2003) menar att en kvalitativ intervju är positiv för den skapar ett samtal mellan den intervjuade och intervjuarna. Som intervjuare i en kvalitativ intervju gäller det att hjälpa den intervjuade i samtalet och bygga upp ett meningsfullt och sammanhängande resonemang. Enligt Kvale (1997) är en kvalitativ forskningsintervju ett samspel mellan två personer som samtalar om ett ämne av gemensamt intresse, där kunskap byggs upp.

Kvale (1997) menar att man genom att spela in sina intervjuer på bandspelare lättare kan koncentrera sig på ämnet och dynamiken i intervjun. Detta är det vanligaste sättet att registrera intervjuer. Detta var vårt syfte från början, men på grund av att den intervjuade förskolläraren kände obehag inför att bli inspelad kunde vi inte göra detta och kunde därför endast använda oss av anteckningar.

3.3 Genomförande

Undersökningen har genomförts under en arbetsvecka på en 1-5 års avdelning på en förskola. På avdelningen fanns 15 barn och tre förskollärare. Vi valde att göra vår undersökning på denna förskola på grund av att det endast var från detta rektorsområde utav 9 som vi fick svar när vi genom mail sökte förskolor till undersökningen. Vi hade gärna velat göra samma undersökning på flera förskolor, men då denna förskola var den enda som var intresserad av att medverka i undersökningen har samtliga observationer genomförts i samma barngrupp.

Undersökningsveckan inleddes med en observation av hela förskolans gemensamma sångsamling. Där barnen tränade luciasånger inför stundande luciafirande. Pedagogen som höll i samlingen intervjuades efteråt (se intervjufrågor i bilaga 1). Resten av veckan genomfördes observationer och inspelningar under barnens fria lek. För att samla in så mycket data som möjligt och för att få en större helhetsbild valde vi att placera oss i olika rum där barnen hade fri lek. Vi har även haft möjlighet att observera den fria leken utomhus.

3.4 Analys av data

När vi sammanställt våra resultat har vi använt observationsprotokollen och ljudinspelningarna från observationstillfällena. Protokollen underlättade antecknandet och inspelningarna var ett bra komplement när vi i efterhand diskuterade och renskrev protokollen. Även om vi var noggranna med att anteckna allt vi hörde hann vi några gånger inte anteckna allt som barnen sjöng, då uppskattade vi ljudinspelningarna som gjorde observationerna kompletta. Det var intressant att gå tillbaka och lyssna på vad som händer innan spontansången uppkommer, både för att få en helhetsbild men även för att få en större förståelse för varför barnen sjunger en specifik sång vid just det tillfället. Det som vi tidigare fick kunskap om i litteraturdelen blev klarare och lättare att förstå när vi själv kunnat observera liknande händelser och begrepp som de författarna beskriver.

4. RESULTAT

I kapitlet redovisas resultatet från den observerade sångsamlingen, förskollärares berättelse som framkom under intervjun och de olika former av spontansång som observerats under barns fria lek. De olika former av spontansång som redovisas är kända sånger, potpurrisånger, lallsånger, improvisationssånger och ramsor.

4.1 Sångsamlingen

I den observerade sångsamlingen deltog alla 1-5 års avdelningar för att träna inför lucia, sammanlagt 14 vuxna och 48 barn. Samlingen hölls av pedagogen Ingrid, som spelade keyboard, samt två pedagoger som spelade gitarr. Ingrid inledde med två välkomstsånger, som de alltid börjar med oavsett om det är träning inför lucia eller vanlig sångsamling. Barnen var mycket positiva och sjöng glatt med. Efter inledningen fortsatte de med luciarepetoaren, som bestod av 9 välkända luciasånger, i den ordning som de skulle sjungas vid lucia. Barnens medverkande ser väldigt olika ut, en del deltar glatt och kan sångerna, medan andra är helt ointresserade. Något barn som inte sjöng visade ändå intresse och blev inget störmoment. Många barn som inte sjunger gör aktivt rörelserna till sångerna, även de allra minsta.

Medan barnen satt på golvet, satt pedagogerna på stolar eller i en soffa bakom barnen med var sitt sånghäfte i handen. Alla sjöng med men de flesta visade väldigt lite glädje och hade ingen ögonkontakt med barnen. Ingrid och de som spelade gitarr var väldigt beroende av sina noter och även de hade väldigt lite ögonkontakt med barnen. I en välkänd julsång delade Ingrid ut instrument i form av bjällror till alla vuxna, som de skulle använda i refrängen. Trots att barnen inte hade fått något instrument gjorde de ändå samma instrumentrörelser som pedagogerna.

4.2 Förskollärares berättelse

För Ingrid personligen innebär musik glädje. Hon anser att det är glädje för barnen och att musiken är ett viktigt uttrycksmedel och menar att även barn som har svårt med språket kan uttrycka sig genom musiken. Många ord som försvinner i barns språk kan man hitta i barns sång. Sång och musik kan göra att barn får en bättre ordförståelse. Det är alltid Ingrid som håller i sångsamlingarna för hela huset och för barnen på hennes avdelning. Deras musikarbete består mest av sång men hon upplever att de sjunger mindre och mindre. Det var länge sedan de använde instrument, en anledning till detta är enligt Ingrid att förr var det mer

musik men nu har de valt att arbeta mycket med bokstäver. Förr planerades och arrangerades större musikaktiviteter som vårkonsert och cirkus. Nu räcker inte planeringstiden till därför glöms musiken bort mer och mer.

Ingrid upplever att barnen på hennes avdelning använder mycket spontansång, speciellt vissa barn. Ofta kan barn som sitter tyst i sångsamlingen glatt sjunga samlingssångerna efteråt i den fria leken. Hon berättar att barnen använder mycket spontansång vid matsituationer, men här blir den tyvärr ett störmoment. Ingrid har uppmärksammat att barnen i sin fria lek ibland sitter på golvet och leker sångsamling med hjälp av sångkorten som finns på avdelningen.

Förskolan har haft besök av en danspedagog som under en tid arbetat med dans och musik tillsammans med barnen och personalen. Danspedagogen hade ett positivt samspel med barnen och övningarna var väldigt bra för barnens motorik. Detta tyckte Ingrid var väldigt positivt, hon hade önskat att det skulle finnas mer tid att arbeta på sättet som danspedagogen gjorde och skulle även vilja fortbilda sig inom musikämnet. Ingrid menar att även rytmiken försvinner mer och mer inom förskolan.

Ingrid berättar att när man arbetar med musik måste man hela tiden utvecklas och finna nya idéer, hon menar att det är lättare att arbeta med musiken aktivt om alla i arbetslaget är intresserade av ämnet. Avslutningsvis säger Ingrid att musikaktiviteter inte kan genomföras spontant utan kräver mycket planering. Det är inte som att rita då man bara tar fram ett papper.

4.3 Barns spontana musicerande under fri lek

I följande avsnitt presenteras de resultat vi kommit fram till med hjälp av våra observationer (bilaga 2). I vår undersökning fann vi att barnen sjöng mycket under den fria leken. Vi har även uppmärksammat att barn sjunger mycket vid matsituationer, samt vid på- och avklädning. Det vi har observerat mest är välkända barnvisor i olika former. Dessa använder barnen i olika leksituationer så som vid skapande, konstruerande, rollekar och regellekar.

4.3.1 Kända sånger

Den spontansång vi har observerat mest har bestått av för barnen kända sånger. Det tränas mycket luciasånger och detta avspeglas i barnens spontansång under fri lek, både inomhus och utomhus. Exempel på detta (se tisdag) kan man se när en 5-årig flicka sitter och ritat, hon

hittar ett hopvikt papper på golvet och när hon tar upp det börjar hon sjunga ”I ett hus vid skogens slut”. Sången finns med i den luciarepetoar som barnen tränar på, detta märks då de två andra barnen som är i rummet glatt hänger på och alla tre barnen sjunger hela sången med rörelser till. Undersökningen visar att samma barn ofta använder samma kända sång oberoende av vilken lek som utförs. Detta har vi bland annat kunnat observera då en 2,5-årig pojke vid flera tillfällen sjungit ”Här kommer Pippi Långstrump” (se onsdag). Vi har även uppmärksammat kända sånger från olika aktuella tv program så som Byggare Bob (se onsdag) och Bananer i pyjamas (se fredag).

4.3.2 Potpurrisånger

Observationerna visar att barnen använder mycket potpurrisånger. Vissa barn har lättare för detta än andra, vilket vi tydligt kunde se på en pojke 4 år som använde sig av detta dagligen. Vi har observerat när pojken i leken med en annan pojke sjungit ”Bananer i pyjamas” och sedan bytt ut texten till ”Alfons i pyjamas” (se fredag). Det som framkommit i observationerna är att barnen använder kända melodier och gör om dem till sina egna, i anknytning till det de gör eller till de barnen leker med. Samma pojke har en annan dag (se torsdag) sjungit om sin cirkuslek till melodin från ”Pepparkaksgubbarna”. Ofta börjar barnen sjunga på en känd sång, så småningom hittar de på en egen text men de fortsätter sjunga på samma melodi. Det visar en 2,5 årig pojke när han sjunger ”Här kommer Pippi Långstrump” och efter några rader fortsätter med att sjunga om sin mormor (se onsdag).

4.3.3 Lallsånger

Barn i alla åldrar använder sig av lallsånger på olika sätt. Ofta varar dessa bara korta stunder, sångerna är tystlåtna och därför svåra att upptäcka, men genom bandspelare har vi kunnat fånga dessa stunder och lyssnat på dem mer ingående. Medan en 5-årig flicka leker i dockvrån lallar hon vid flera tillfällen olika ljud (se fredag). Lallsånger finns i olika vardagssituationer som toalettbesök, matsituationer samt stunder där barnen går runt mellan olika aktiviteter. Denna sångform används mycket vid fordonslekar, barnen gör ljud som symboliserar fordonet de leker med. Flera av de mindre barnen har tydligt använt sig av denna spontansång, bland annat den 3-åriga pojke som sjunger ”ön,ön...” och ”tut, tut” medan han sitter vid bordet och leker med bilar (se fredag).

4.3.4 Improvisationssånger

Improvisationssångerna hittas på när barnen är mitt uppe i leken och handlar om det som de för stunden gör. Detta har bland annat observerats när barnen har lekt rollekar, lekt i sandlådan och när de har dukat. Dessa sånger förekommer även när barnen leker enskilt. En 5-årig flicka sjunger medan hon leker sjörövare: ”nu åker vi, dut, du, dut, du, dut” och ”Vad gör du, la, la, la...” (se torsdag). Ett annat exempel på improvisationssång kunde vi uppmärksamma när en annan 5-årig flicka sitter med två andra barn och ritar. Flickan börjar plötsligt sjunga ”Stugan, stugan” (se tisdag) medan hon ritar, trots att hon ritar något helt annat.

4.3.5 Ramsor

I barnens olika aktiviteter under dagen förekommer ramsor ofta i det barnen gör. Det vi har observerat mest är i regelleken till exempel när de spelar spel. Den 4-årige pojken som spelar spel säger ”Jag är bara tvåå, jag är efter dig” (se onsdag). Även i den fria leken förekommer ramsor ofta, de blir då ett kommunikationsmedel. Barnen hittar även på ramsor om varandra som inte har med leken att göra, många av dessa blir rimramsor. Barnen som sitter och ritar tillsammans rimmar på varandras namn (se tisdag). Ramsorna används även för att retas och barnen gör även rim av varandras namn. Vid ett annat tillfälle när två pojkar 4 år leker med bilar och djur hittar de på ramsor om frukter ”Du är ett äpple, du är en banan” (se tisdag). Detta visar att barnen hittar på ramsor som inte har med själva aktiviteten att göra.

5. DISKUSSION

Innan undersökningen påbörjades hade vi ingen erfarenhet av hur barn använder spontansång under fri lek. På grund av detta visste vi inte vad vi kunde förvänta oss av observationerna och hur lång tid det skulle ta innan vi hörde spontansången. Redan första observationstillfället såg vi att det faktiskt existerar spontansång i olika former under barns fria lek. Eftersom spontansången var ett nytt begrepp för oss blev vi glatt överraskade när vi såg att den faktiskt existerar och att barnen använder den flitigt. Barrett (1998) menar just att vi måste observera barnets spontana sång för att få en inblick i hur de tänker och agerar i olika situationer.

5.1 Lek och musik

Vi har observerat att barnen naturligt använder sig av musiken under sin lek. Ofta blir spontansången ett komplement till talet i leken. Sången används flitigt som kommunikationsmedel när barnen leker. Förskolebarns lek är gränslös och leken är ett naturligt inslag i barnets vardag. Bjørkvold (2005) säger att leken är otänkbar utan spontansång och att sången ger leken en strukturerad funktion. Genom observationerna har vi kunnat se att spontansången ständigt förekommer i leken. Precis som Bjørkvold (2005) har även vi sett att barnen sjunger spontant utan vuxnas uppmaningar. Även vi har kommit fram till att barnen sjunger leken, de sjunger inte om leken. Det är improvisationerna som ger barnen möjlighet att spela ut barnets naturliga lekfullhet.

5.2 Olika former av spontansång

Undersökningen har genomförts på en avdelning med barn mellan 1-5 år, därför har vi fått en god inblick i hur dessa barn använder spontansången och vi har även har kunnat se att den förekommer ofta hos barn i de olika åldrarna. Enligt Hammershøj (1995) har spontansångerna sin storhetstid i förskoleåldern. Han menar att dessa sånger är mer logiska för barnet och lättare att komma ihåg än de reproducerade sångerna.

Sundin (1995) beskriver lallmonologer där barnen använder sig av olika språkljud. Vi har vid flera tillfällen observerat barn som på olika sätt utforskar sin röst och leker fram olika ljud. Detta har vi bland annat kunnat se när barnen har lekt fordonslekar. Våra observationer visar att barnen ofta sjunger korta fraser som repeteras om och om igen. Barnen sjunger även mycket tyst när de sitter för sig själv och leker, vi förstår vad Bjørkvold (2005) menar när han påstår att barns spontansång inte passar in i vuxnas syn på musik och att den därför är svår att

upptäcka. Även Hammershøj (1995) menar att det är svårt för vuxna att upptäcka barns kreativa uttryck och skriver att barn sång oftast är kopplad till den aktivitet de håller på med just nu och är tillägnad till sig själva. Whiteman (2001) säger att barnet vanligtvis använder sången som kommunikationsmedel. I undersökningen har vi sett att barnen har en sjungande dialog med varandra i den fria leken, de använder sig även av påhittade ramsor för att kommunicera.

För barnen kända sånger kallar Whiteman (2001) standardsånger. Det är denna form av spontansång som vi har observerat mest. Vi har kunnat se att de sånger barnen väljer att sjunga spontant ofta är samma som de sjungit i de planerade sångsamlingarna. Sundin (1995) talar om potpurrisånger där barnen blandar improvisation och kända sånger. I undersökningen har vi kunnat se att barnen lånar sånger både från förskolan och hemifrån när de gör sina potpurrisånger. Enligt Bjørkvold (2005) föredrar barnet en sångform framför en annan, det är ögonblickets behov som bestämmer vilket det väljer. I de olika lekformer vi har observerat har vi kunnat se att barnen använder sig av de olika kriterierna inom spontansången. Både kända sånger, potpurrisånger, lallsånger, improvisationssånger och ramsor förekommer under barnets fria lek.

5.3 Genusperspektiv

Precis som Sundin (1998) kan vi i vår undersökning konstatera att det inte finns några skillnader mellan pojkar och flickors spontana musikaktiviteter under fri lek. Vi har observerat både flickor och pojkar i olika åldrar och inte funnit några skillnader i deras spontansång. Vi har dock kunnat se att det är skillnad från barn till barn hur de använder spontansång under fri lek. Csikszentmihalyi (1990) beskriver begreppet *flow* och menar att det kan uppnås genom att man själv utövar någon form av musik. Vi har i vår observation funnit något barn som använder spontansången aktivt och är väldigt koncentrerad i sin sång.

5.4 Musikens olika uttrycksmedel

Vi har sett att barnen använder musiken spontant när de leker fritt och vid vardagliga situationer, vilket stärker Sträng och Dimenäs (2000) påpekande. De menar att kommunikation på olika sätt med omgivningen är nödvändig för att kunna förstå och vara delaktig i samhället. I sociokulturellt perspektiv kan barnet inte undvika att lära sig, författarna menar att mycket av barnets lärande sker utanför den organiserade undervisningen.

Enligt Bjørkvold (2005) har barnet ett ständigt behov av att uttrycka sig. Barnen använder enligt oss sången som ett stort uttrycksmedel under sin lek. Observationerna visar även att barnen använder spontansången lika mycket både när de leker enskilt och när de leker tillsammans med andra barn.

Musik är enligt läroplanen för förskolan (Skolverket, 2005) en av de uttrycksformer barnen ska använda för att utveckla sin skapande förmåga och sin förmåga att förmedla upplevelser, tankar och erfarenheter. Observationerna visar att barnen använder sig av spontansången både för att berätta saker för kamrater samt för att uttrycka sina egna känslor i leken. Vygotskij (1995) betonar att fantasin har en mycket viktig funktion i barns utveckling och beteende. Det råder ett ömsesidigt beroende mellan fantasi och erfarenhet, genom att låta barnen använda sin fantasi bli detta ett medel för att vidga barns erfarenheter. Erfarenheter stödjer sig på fantasin, samtidigt som barnets fantasi grundar sig på dess erfarenheter. Exempel på att fantasin grundar sig på erfarenheter kan man genom observationerna se när barnen använder sig av sångerna från de planerade musikaktiviteterna i sin spontansång.

5.5 Den potentiella utvecklingszonen

Vygotskij (Molloy, 1996) menar att det barnet kan klara av tillsammans med en vuxen idag kan den klara av själv imorgon. Då barnen blir mer delaktiga i sitt eget lärande blir pedagogens uppgift att lägga upp arbetet så att barnen får använda de kunskaper de redan har, ta hjälp av varandras och utmanas att ta nya steg för att utveckla nya kunskaper och erfarenheter, det vill säga nå den närliggande utvecklingszonen. Säljö (2000) menar att människan utvecklas när den blir bekant med nya sociala praktiker, lär sig hur de är uppbyggda och använder sig av erfarenheter och kunskaper som resurser. Vi anser att det som pedagog är väldigt viktigt att vara medveten om detta. En av våra största uppgifter som pedagoger är att stötta, uppmuntra och finnas till hands för barnen så att de utvecklas till trygga och självständiga individer. Om barnen i förskolan får den grundläggande tryggheten medför detta att de senare fortsätter utvecklas och vill anta nya utmaningar. Musik kan användas på många olika sätt både med hjälp av instrument, sånger och rörelser.

5.6 Pedagogens medvetenhet om barns spontansång

Ingrid som intervjuas i undersökningen är intresserad av musik och anser att det är ett bra pedagogiskt hjälpmedel som kan fånga alla barn. Hon menar att sång och musik kan ge barnen en bättre ordförståelse, många ord som försvinner i barnets språk kan man hitta i dess

sång. Ingrid vill egentligen använda sitt intresse för musik mer med barnen men hon säger att tiden inte räcker till. Hon anser att musikaktiviteter kräver mycket planering och kan därför inte genomföras spontant. Hammershøj (1995) menar dock att på grund av att det är i barnets förmåga att improvisera som det uttrycker sin personlighet, är det viktigt att som lärare arbeta med improvisation. Genom att arbeta med improvisation stärks barnets självförtroende och detta ger barnen möjlighet att leka med och utveckla det musikaliska material som barnet äger. Kanske är det pedagogens fantasi som hindrar improviserade aktiviteter. Vi tror att det är Ingrids höga förväntningar på vad musikundervisning innebär som gör att hon känner att det behövs mycket planering. Vi menar att om pedagogen istället utgår från barnets intressen och behov, och genomför musikaktiviteterna på deras villkor så ställer barnen inga höga krav på pedagogen. Sundin (1995) skriver att genom musiken kan pedagogen nå alla barn samtidigt och menar även att den förskolepedagog som är intresserad av musik har stora möjligheter att använda sig av detta intresse i det praktiska arbetet på förskolan.

För att fånga barns intresse och tillgodose deras behov har pedagogen mycket vunnit om denna utstrålar glädje och har ögonkontakt med barnen. I den observerade sångsamlingen där det tränades inför lucia fanns det från pedagogernas sida ingen ögonkontakt med barnen. Alla pedagoger hade var sitt sånghäfte att titta i och de satt bakom barnen, vilket gjorde att ögonkontakten brast. Även Ingrid som höll i samlingen och de som spelade gitarr, som alla satt mitt emot barnen hade väldigt lite ögonkontakt med dem. Barnen söker hela tiden ögonkontakt och bekräftelse från pedagogerna. Vi är inte förvånade att många barn blev rastlösa, tappa koncentrationen och sluta sjunga när detta inte fanns. Att dela ut instrument till de vuxna ledde till stor besvikelse hos många barn. Ingrid förklarar i intervjun att anledningen till att vuxna spelar är att barnen inte kan hålla instrumenten stilla i verserna när det endast ska spelas i refrängerna. Vi anser att musik inte handlar om att det ska låta så fint som möjligt utan det är barns medverkan och glädje som är viktigast. Vi tror att anhöriga som tittar på luciafirandet uppskattar barnens musicerande så som barnet naturligt framför det, än att de inte får chansen till att spela.

Ingrid upplever att barnen använder mycket spontansång, bland annat vid matsituationer. Men hon påpekar att här blir det tyvärr ett störmoment. Sundin (1995) menar att genom att skapa en musikaccepterande miljö får pedagogen tillfälle att observera barnets musik. Även Whiteman (2001) skriver att det är viktigt att pedagogen erbjuder barnet en lärmiljö där det kan utveckla sina musikaliska kunskaper och erfarenheter. Ingrids syn på sång vid

matsituationer som ett störmoment kan kopplas till den konflikt som Sundin (1988) beskriver. Med detta menas att barnet ska få göra det som det har lust till samtidigt som personalen måste förmedla de rätta sociala förhållningssätten.

Enligt Kvale (1997) är en kvalitativ forskningsintervju ett samspel där man samtalar om ett ämne av gemensamt intresse. Det vanligaste sättet att registrera intervjun är att använda sig av bandspelare. Vi hade hoppats kunna göra detta, men på grund av att Ingrid kände obehag inför att bli inspelad valde vi istället att en av oss agera frågeställare och den andre antecknare. Det var intressant att höra Ingrids upplevelser och tankar kring barns musicerande, men vi kände efteråt när vi skulle sammanställa intervjun att det hade underlättat med bandspelare. Även om en av oss hela tiden koncentrerade sig på att anteckna är det omöjligt att få med allt den intervjuade säger.

5.7 Avslutande kommentarer

Vårt syfte var att öka kunskapen om barns spontana musicerande under fri lek så att förskollärare bättre ska kunna ta vara på barnens intresse och planera undervisningen så att den blir meningsfull och rolig för dem. Genom vår undersökning har vi fått en god förståelse av hur spontansången förekommer under barns fria lek. Vi anser att pedagogen ska vara medveten om hur barns spontansång förekommer, vad den innehåller och hur viktig den är för dem. Spontansången och musiken finns i varje barn, om pedagogen är medveten om detta och själv visar intresse för musik blir det lättare att motivera barnen till musicerande.

Nu när vi vet att spontansång förekommer under barns fria lek hade vi gärna velat forska vidare inom området. Det hade varit intressant att filma barnen för att sätta spontansången i ett större sammanhang, samt att undersöka om klimatet i barngruppen eller om vad som sker för stunden på något sätt frambringar eller påverkar det enskilda barnets spontansång. Vi hade fortsatt använda oss av observationsprotokoll, men vi hade utvecklat protokollen genom fler specifika kategorier utefter vår nyfunna kunskap.

SAMMANFATTNING

Musik är en viktig del i barnets utveckling. För barnet på förskolan ska det finnas möjlighet att både utöva pedagogernas planerade musikaktiviteter samt att använda musiken spontant under fri lek. Vi tror att musiken påverkar barnets utveckling positivt och som blivande pedagoger är vår ambition att ge stor plats åt musiken i förskoleverksamheten.

Frågan vi sökte svar på i vår undersökning var hur förskolebarn spontant använder sig av sång och musik under deras fria lek. Vårt syfte med att undersöka detta var för att öka kunskapen om barns spontana musicerande under fri lek så att förskollärare bättre ska kunna ta vara på barnens intresse och planera undervisningen så att den blir meningsfull och rolig för dem. Vi menar att pedagoger måste öppna ögonen och ta tillvara på barns intresse för att skapa en god pedagogisk verksamhet som motiverar barnen till musicerande.

I uppsatsens litteraturdelen tar vi upp forskning som bland annat Bertil Sundin och Jon-Roar Bjørkvold genomfört, båda författarna beskriver barns spontansång under fri lek. Vidare i litteraturdelen behandlas lek, *flow*, språk och kommunikation, läroplanen för förskolan (Lpfö 98) samt pedagogrollen. Efter att vi tagit del av tidigare forskningsresultat och skaffat oss större kunskap om barns musikutövande och pedagogens roll för att stimulera detta, gick vi ut på en förskola och genomförde vår undersökning. Tyngden i vår undersökning har legat på observationer av förskolebarnens spontansång under fri lek. För att få reda på om barnen spontant använde musikaliskt material från de planerade aktiviteterna har vi även observerat en planerad musikaktivitet, samt intervjuat pedagogen som höll i denna.

Undersökningen visar att förskolebarn använder sig av spontansång under fri lek på flera olika sätt i olika lekformer. Vi har kunnat observera att alla barn på förskolan använder sig av spontansången, oavsett ålder och kön. Vi har dock kommit fram till att vissa barn använder spontansången mer aktivt än andra. Våra observationer visar även att barnen ofta använder melodier från den planerade sångsamlingen i sina improvisationer. Detta har vi tydligt kunnat uppmärksamma genom att vi även observerat en planerad sångsamling. Sångerna som sjöngs då har även förekommit ofta i barnens spontansång.

KÄLLFÖRTECKNING

- Barrett, M. (1998) *Children Composing: A View of Aesthetic Decision-Making*. I B. Sundin & G. E. McPherson & G. Folkestad (red.), *Children composing*. Malmö: Malmö Academy of Music.
- Bjørkvold, J-R. (2005) *Den musiska människan*. Stockholm: Runa förlag.
- Csikszentmihalyi, M. (1990) *Flow- The psychology of optimal experience*. New York: Harper Perennial, HarperCollins Publishers.
- Hammershøj, H. (1995) *Musikalisk utveckling i förskoleåldern*. Lund: Studentlitteratur.
- Hargreaves, D. (1986) *The Developmental Psychology of Music*. Cambridge: University Press.
- Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Molloy, G. (1996) *Reflekterande läsning och skrivning*. Lund: Studentlitteratur
- Nilsson, B. (2002) ”*Jag kan göra hundra låtar*”-barns musikskapande med digitala verktyg. Malmö: Malmö Academy of Music.
- Patel, R & Davidsson, B. (2003) *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket (2005) *Läroplan för förskolan – Lpfö 98*. Stockholm: Fritzes.
- Sträng, M. & Dimenäs, J. (2000) *Det lärande mötet – ett bidrag till reflekterande utvärdering*. Lund: Studentlitteratur.
- Sundin, B. (1988) *Musiken i människa*. Stockholm: Natur och kultur.
- Sundin, B. (1995) *Barns musikaliska utveckling*. Stockholm: Liber.
- Sundin, B. (1998) Musical creativity in the first six years: A research project in retrospect. I B. Sundin & G. E. McPherson & G. Folkestad (red.), *Children composing*. Malmö: Malmö Academy of Music.
- Säljö, R. (2000) *Lärande i praktiken – ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm:Prisma.
- Säljö, R. (2005) *Lärande och kulturella redskap. Om lärande processer och det kollektiva minnet*. Falun: Nordstedts akademiska förlag.
- Whiteman, P.J. (2001) *How the bananas got their pyjamas: A study of the metamorphosis of Preschoolers spontaneous singing as viewed through Vygotskijs zone of Proximal Development*. Sydney: university of South Wales.
- Vygotskij, L.S. (1995) *Fantasi och kreativitet I barndomen*. Göteborg: Daidalos.

Bilaga 1

Intervjufrågor

1. Vad betyder musik för dig?
2. Vilket är enligt din mening musikens främsta uppgift på förskolan?
3. Hur arbetar ni med musik på förskolan?
4. Är du nöjd med hur ni arbetar med musik?
 - Varför, varför inte?
5. Skulle du vilja arbeta på något annat sätt, i så fall hur och varför?
6. Hur upplever du barnens inställning till musik?
7. Hur använder barnen sång och musik i sin fria leken?

Bilaga 2

Observationsprotokoll Tisdag

Tid	Kön	Ålder	Enskilt/Grupp	Aktivitet	Kommentar
08.53	Pojke	4	Pojken leker med en pojke som är 3 år, enskilt i ett rum med stängd dörr.	De leker med bilar och djur.	Hittar medan de leker på olika ramsor "Du är ett äpple, du är en banan".
09.02	Pojke 4	4	Samma som ovan.	Båda pojkarna springer ut och in i rummet, hämtar nya leksaker.	Medan de leker återkommer "Äppelramsan igen.
09.06	Pojke	4	Sitter enskilt och leker med en leksak.	Börjar sjunga om leken han leker.	Använder melodin till "sankta lucia" och hittar på egen text som handlar om vad han gör i leken.
09.18	Pojke	4	Börjar leka en ny lek med den 3-åriga pojken.	Säger att han ska vara en stor kille, en farfar. Pojken börjar sjunga "Bananer i pyjamas".	Byter ut orden och sjunger pojkens namn istället. Börjar sjunga om andra barn på avdelningen. "Jag älskar..." Sjunger till melodin av Bananer i pyjamas.
09.24	Pojke	4	Samma som ovan.	Pojkarna hittar ett sago-band med Bananer i pyjamas.	Pojken säger att de ska sjunga om Alfons Åberg och börjar sjunga "Alfons i pyjamas". Sedan sjunger båda sången med rätt text.

Bilaga 2

Observationsprotokoll Tisdag

Tid	Kön	Ålder	Enskilt/Grupp	Aktivitet	Kommentar
08.55	Flicka	5	Sitter 2 flickor och en pojke i ett enskilt rum alla tre ritar med färgpennor och mallar.	Flickan sitter och ritar en mall på sitt papper.	Under tiden som hon ritar börjar hon sjunga "Stugan, stugan". Jag reser mig för att se vad hon ritar, hon ritar av olika djur som finns på mallen.
08. 57	Flicka	5	Den andra flickan som också sitter med och ritar.	När hon ritar hittar hon ett hopvikt papper på golvet som hon plockar upp. Hon ställer det på bordet.	Tittar på pappret och börjar sjunga "I ett hus vid skogens slut." Den andra flickan och pojken hänger med och tillsammans sjunger de hela sången med rörelser.
09.03	Flicka	5	Samma som ovan.	Blir irriterad på pojken som ritar på hennes papper. Hittar på en "sluta-ramsa" som rimmar på hans namn.	Direkt efteråt hittar pojken på en egen ramsa som rimmar på flickans namn.
09. 10	Flicka	5	Samma som ovan.	Börjar medan hon ritar sjunga på sången "Sjörövarfabbe".	Sjunger några rader i sången, sedan berättar hon för de andra att de kan vara roller ur en Pippi-film. "Du kan vara pirat och du kan vara Jocke med kniven. Sedan sjunger hon lite till på sången.

Bilaga 2

Observationsprotokoll Onsdag

Tid	Kön	Ålder	Enskilt/Grupp	Aktivitet	Kommentar
9.40	Pojke	2,5	Hoppar runt i rummet för sig själv. Börjar sedan springa runt med en jämnårig flicka.	Har efter sångsamlingen stannat kvar i rummet. Springer och hoppar runt samtidigt som han sjunger.	Sjunger "Här kommer Pippi Långstrump" flera gånger. Stannar till där jag sitter och säger "Jag sjunger Pippi". När han börjar leka med flickan fortsätter han att sjunga ett par ord ur sången några gånger till.
10.00	Pojke	4	Spelar spel med en flicka som är 4 år och en flicka som är 5 år. de sitter för sig själv i ett rum.	De spelar ett kaninspel som är av "Fia med knuff" - typ.	Pojken säger "Jag är bara tvåa, jag är efter dig". Han säger det rytmiskt efter han fått flytta två steg men en flicka fick efter honom flytta 5 steg.
10.05	Pojke	4	Samma som ovan.	Medan de väntar på att den andra flickan ska flytta sin kanin börjar pojken sjung "Staffan var en stalldräng".	Han sjunger rätt melodi men rätt vad det är så blir något ord fel. Han kommer på detta och säger åt flickan att de måste börja om från början. Sjunger några rader till på sången efter någon minut.
10.05	Flicka	5	Samma som ovan.	Flickan hänger genast med i sången och de sjunger den båda två tillsammans.	Flickan lyder och de sjunger sången från början igen. När det är pojkens tur slutar han sjunga och då slutar även flickan.

Bilaga 2

Observationsprotokoll Onsdag

Tid	Kön	Ålder	Enskilt/Grupp	Aktivitet	Kommentar
10.15	Pojke Flicka	5 3	Hela barngruppen är i hallen och ska ta på sig ytterkläderna.	Sjunger tillsammans medan de tar på sig.	Börjar sjunga sångerna som de sjungit på sångsamlingen som de hade innan det var tid att gå ut.
10.30	Pojke	3	Leker med en jämnårig flicka.	Leker ute, gräver i sandlådan medan flickan åker rutschkana.	Pojken börjar sjunga "Bä, bä vita lamm", flickan hänger med i sången.
10.50	Pojke	3	Sitter ensam i sandlådan.	Håller på att gräva i sandlådan.	Börjar lalla på en egen sång.
11.05	Flicka	5	Sitter vid matbordet med 4 andra barn.	Väntar på maten som idag är falukorv.	Börjar sjunga sången "Pytt i panna är det bästa jag vet".
11.35	Pojke	2,5	Sitter med en grupp andra barn vid matbordet.	Håller på och äter.	Sjunger Pippi Långstrump en liten stund börjar sedan sjunga om mormor. Äter lite mat och börjar sedan sjunga igen. Sjunger nu "Här ska byggas", ur Byggare Bob.

Bilaga 2

Observationsprotokoll Torsdag

Tid	Kön	Ålder	Enskilt/Grupp	Aktivitet	Kommentar
08.50	Flicka	5	Sitter vid ett bord i ett enskilt rum med en annan flicka.	Bygger med magnetklossar.	Har precis byggt en slips, bryter sönder den och funderar ut något nytt att bygga. Sjunger då "Här kommer jag, här kommer jag."
09.00	Pojke	4	Kommer gående in i rummet från ett annat rum.	Går runt i rummet och kollar läget, går sedan in på toaletten.	Nynnar hela tiden när han går runt, fortsätter när han är på toa. Slutar sjunga när han kommer ut från toaletten.
09.10	Flicka	5	Sitter för sig själv på golvet. I rummet finns en pojke och en flicka till.	Plockar upp klossar från golvet. Har byggt något som liknar en luciakrona, berättar vad hon ska vara på lucia.	Börjar sjunga på luciasången medan hon plockar upp klossarna. Sjunger sången från början, sjunger sista raden några gånger när hon kommer dit.
09.15	Flicka	5	Tillsammans med en pojke 5 år och en flicka 4 år.	Sitter vid ett bord i stora rummet och bygger ett Pippipussel.	Pratar först bara om karaktärerna i Pippi, sjunger sen "Här kommer Pippi Långstrump". De andra lallar med lite i resten av sången. Flickan sjunger en stund och slutar sen igen.
09.20	Pojke	5	Tillsammans med en flicka 4 år.	Dessa två fortsätter att bygga pusslet en gång till.	Medan pojken bygger pusslet börjar han plötsligt nynna lite "Bi, bi, bi, bi..." Varar bara en kort stund, sen slutar ha igen.

Bilaga 2

Observationsprotokoll Torsdag

Tid	Kön	Ålder	Enskilt/Grupp	Aktivitet	Kommentar
09.20	Pojke	4	Sitter själv vid ett bord i stora rummet.	Leker med cirkusleksaker, föreställer sin röst när han är clownen eller hästen. Pratar om vad de ska göra.	Nynnar med jämna mellanrum några toner, blir tyste en stund för att sedan nynna lite till i leken.
09.27	Pojke	4	Flicka 5 år gör honom sällskap och de leker tillsammans.	Pojken frågar om hon vill vara med och leka cirkus, det vill hon.	Pojken börjar sjunga till melodin från "Pepparkaksgubbarna". "Du är bäst, här är clownen, jag har ingenting att göra."
09.30	Flicka	5	Flickan och pojken leker med cirkusen.	Leker en rollek med figurerna som tillhör cirkusen, gå runt med dem på bordet.	Nynnar lite och gör olika ljud när hon leker med de olika figurerna, varar bara en liten stund.
09.35	Pojke	4	Flickan går och han fortsätter leka ensam.	Leker med figurerna på bordet. Går och hämtar en gosedjursräv som ska vara med på cirkus.	Föreställer rösten hela tiden när han är de olika figurerna, får en mörk röst när han är räven och ljusare röst när han är prinsessan.
09.38	Pojke	3	Sitter vid ett bord med 2 äldre barn. Alla har olika fordon att leka med.	Kör runt med en motorcykel på bordet.	Gör hela tiden olika "Brum, brum"-ljud medan han kör runt med motorcykeln.

Bilaga 2

Observationsprotokoll Torsdag

Tid	Kön	Ålder	Enskilt/Grupp	Aktivitet	Kommentar
09.40	Pojke	2,5	Leker med en annan pojke, 3 år.	Sitter vid ett bord i stora rummet och leker med bilar.	Sjunger "Köra, köra bilen." Båda två gör hela tiden "tut, tut"-ljud medan de kör runt med bilarna.
09.55	Pojke	3	Leker med en pojke 3 år och en 5 år i det stora lekrummet.	Har precis blivit lite osams med den äldre pojken, men de leker fortfarande i samma rum.	Ställer sig och tittar på den andra pojken och säger retsamt "Nä, nä, nä, nä, nä, nä, du är en pruttmakapär." Pojken han retar bryr sig inte, då går han därifrån.

Bilaga 2

Observationsprotokoll Torsdag

Tid	Kön	Ålder	Enskilt/Grupp	Aktivitet	Kommentar
08.50	Flicka	5	Leker med 2 andra barn.	Sitter vid ett bord och leker sjörövare.	Under tiden som hon sitter och bygger sjunger hon "Så, så, så, så, så."
08.52	Flicka	5	Samma som ovan.	Samma som ovan.	Sjunger hela tiden i leken, "Nu åker vi, dut, du, dut, du, dut:"
08.55	Flicka	5	Leker nu med ytterliggare ett annat barn.	Kommer på att de ska leka sjörövarprinsessor.	Flickan börjar sjunga igen, en 2-årig pojke som finns i rummet börjar dansa medan hon sjunger.
09.00	Flicka	5	Leker nu ensam.	Fortsätter att leka sjörövarprinsessa.	Fortsätter att sjunga i leken, "Vad gör du idag, la, la, la, la, la."
09.02	Pojke	2,5	Kommer ensam på väg in i rummet.	Har precis blivit lämnad av förälder.	Sjunger hela vägen in från hallen.

Bilaga 2

Observationsprotokoll Fredag

Tid	Kön	Ålder	Enskilt/Grupp	Aktivitet	Kommentar
09.00	Pojke	3	Sitter med en pojke 4 år och leker med bilar.	Kör runt med en lek-saksbil på bordet.	Föreställer rösten när bilen pratar och gör olika ljud när den kör runt, "Ön, ön, "ön..." och "Tut, tut..."
09.20	Pojke	4	Spelar spel med en av personalen vid ett bord i det stora rummet.	Nynnar lite emellanåt när han spelar.	Nynnar lite och sjunger lite, varvar detta och sjunger rätt som det är "Här kommer Pippi-Långstrump."
09.30	Pojke	4	Har spelat färdigt och ska välja ett nytt spel tillsammans med den vuxna.	Har valt ett memorie, på väg tillbaka till bordet och medan han väntar på pedagogen börjar han nynna sången igen.	Varvar mellan att nynna sången och att sjunga den med rätt text. Använder hela tiden samma melodi.
09.40	Pojke	3	Sitter ensam vid ett bord och bygger pussel.	Bygger ett knoppussel med olika djur från bondgården. När han tar upp kon pratar han om den och gör ljud.	Föreställer rösten och säger "Koo, Muu, Han äter gräs." Säger alla orden i samma tonfall och med samma utdragna längd.

Bilaga 2

Observationsprotokoll Fredag

Tid	Kön	Ålder	Enskilt/Grupp	Aktivitet	Kommentar
09.10	Pojke	2,5	Leker med 2 andra barn.	Leker i dockvrån som finns i en hörna i stora rummet.	Börjar plötsligt sjunga "Här kommer tomten."
09.11	Pojke	2,5	Leker nu enskilt.	Spelar bowling.	Börjar medan han spelar bowling sjunga på sången "Sjörövarfabbe".
09.20	Flicka	5	Leker enskilt i dockvrån.	Spelar bowling.	Medan hon leker sjunger hon "Jag ska bowla lite grann."
09.25	Flicka	5	Leker enskilt i dockvrån.	Leker att hon lagar mat till en av pedagogerna.	Medan hon serverar pedagogen sjunger hon "Här har du en tallrik, här har du ett glas".
09.31	Pojke	3	Leker enskilt.	Sitter i en hörna i det stora lekrummet.	Sitter och gör ambulansljud när han leker, "Du, du, du, du..."